

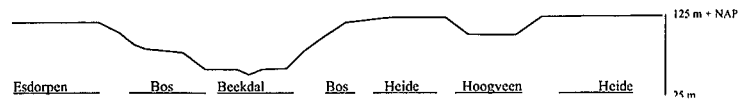
Het middeleeuwse landschap van de New Forest

Tijdens mijn studie Natuur- en Landschapstechniek aan de Hogeschool Larenstein was ik in de gelegenheid 3 maanden stage te lopen bij de Forestry Commission in de New Forest (Engeland). Omdat in veel Nederlandse natuurterreinen begrazing wordt ingezet als beheermaatregel wilde ik beoordelen wat de effecten en kwaliteiten van begrazing zijn. De New Forest staat namelijk bekend als een belangrijke referentie voor begrazingsbeheer, vanwege zijn lange, continue begrazing. Daarnaast zien sommigen dit gebied als voorbeeld hoe Nederland er zonder antropogene invloeden uit zou hebben gezien. Ik was zeer benieuwd naar de mate van natuurlijkheid van dit ecosysteem.

Een onderdeel van de stage was een eigen onderzoek over de invloed van verschillende soorten grazers op vegetaties. De resultaten hiervan zal ik in een volgend artikel beschrijven.

Ligging

De New Forest is gelegen in Zuid-Engeland, direct boven de Isle of Wight. Dit gebied behoort tot het "Hampshire Basin", dat na de ijstijd ontstaan is. Vanuit de omliggende, hoger gelegen gebieden zoals de Salisbury Plain is veel grof zand en grind afgezet in dit laagland, dat ca. 40.000 hectare groot is. Vanuit het zuiden is door regressies en transgressies van het zeeniveau klei plaatselijk

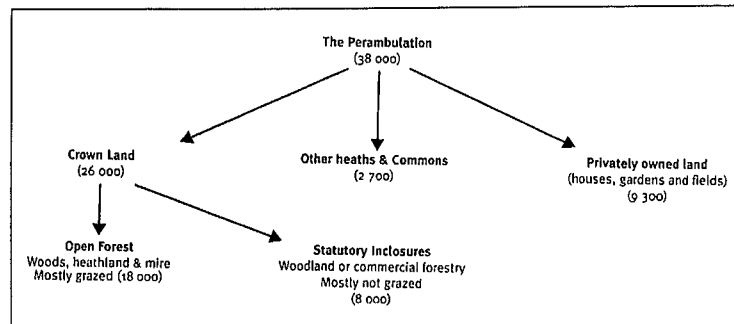
afgezet in verschillende tijdsperiodes (hoofdzakelijk uit het tertiair). Mede door deze invloeden hebben zich rijke en arme bostypen kunnen ontwikkelen, maar ook hoogveen en vochtige schraalgraslanden in de smeltwaterdalen, alsook heide op de arme grindrijke plateaus. Nabij de nederzettingen op de plateaus komen tenslotte ook droge schraalgraslanden voor.

Het begraasde deel van de New Forest is 18.000 hectare groot en hierin kunnen herten en vee (pony's en koeien) zich vrij bewegen. De meeste wegen zijn niet uitgerasterd en zelfs dorpen zijn toegankelijk voor alle grazers. Dit betekent dat automobilisten en andere weggebruikers rekening moeten houden met deze dieren. Het begraasde deel bevat alle vegetatietypen die hierboven zijn genoemd, inclusief oude bossen. Andere delen zijn de z.g.n. inclosures ofwel uitgerasterde productiebossen zonder begrazing van vee. Van deze bossen bestaat 57 % uit naaldbos en 43 %

loofbos. Sommige inclosures dateren uit 1481 en hebben een hoge ecologische waarde, andere inclosures dateren uit 1960 en bestaan hoofdzakelijk uit monocultures.

Gebruik en Beheer

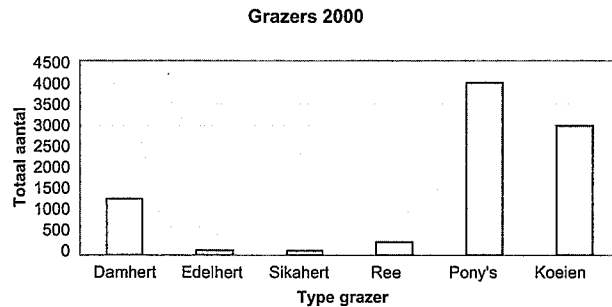
Toen in 1079 Willem de Veroveraar vanuit Normandië Zuid-Engeland veroverde, heeft hij het gebied waar nu de New Forest ligt, aangewezen als Kroondomein. Jacht was alleen toegestaan voor de Kroon. Om steun van de lokale bevolking (commoners) te krijgen, verleende de Kroon graasrechten aan hen. Naar verhouding van de hoeveelheid akkerland mocht men een bepaald aantal dieren hoeden. Sommigen kregen recht voor koeien, anderen voor paarden of varkens. Ook kon men rechten verkrijgen voor het afgraven van turf of het verzamelen van dood hout. Sommigen bezitten al deze rechten, anderen slechts één ervan. De rechten zijn opgenomen in de grondwet en gelden tot op heden nog steeds. Elke maand is

Hertachtigen 2000		
Damhert	1300	
Edelhert	110	
Sikahert	100	
Ree	300	
Pony's	3990	
Koelen	2991	
Totaal	8791	0,49 cum-graasdruk /ha

Damhert	1300	325
Edelhert	110	36,3
Sikahert	100	25
Ree	300	33
Pony's	3990	3990
Koelen	2991	2991
Totaal	8791	7400,3

0,41 GVE/ha

er rechtspraak (Verderers court) en worden ecologische en economische belangen tegen elkaar afgewogen en het beheer bepaald. De minister van Natuurbeheer, de Forestry Commission, English Nature en de commoners zijn de belanghebbende partijen. Commoners kunnen geen rechten kopen of verkopen. Alle bewoners van een cottage (traditioneel huis) kunnen de rechten claimen bij de Verderers (commissie voor graasrechten) en worden daarmee commoner. Het aantal dieren is ongelimiteerd, maar er dient rekening met de draagkracht van het gebied gehouden te worden, omdat anders veel dieren 's winters zouden sterven. Bijvoeren is namelijk niet toegestaan. Toezicht op het vee wordt gedaan door z.g.n. Agisters (veebeheerders) die het vee in de gaten houden. Van de andere kant houden ze ook de commoners op de hoogte over de vitaliteit van de dieren. Ook kappen zij giftige taxusbomen als deze dreigen om te vallen. Taxus wordt door het vee gegeten en wordt in normale omstandigheden niet als dodelijk ervaren. Dit wordt anders als een boom dreigt om te vallen in voedselschaarse periodes. Het vee stort zich dan op de boom en krijgt een te hoge toxische dosis binnen. Het uitkappen van taxus behoort, naast toezicht houden, tot de taak van de Agister. Als de ponyprijs hoog

is worden vele pony's verkocht en daalt de graasdruk aanzienlijk. Net als bij een natuurlijke epidemie krijgen de soorten die gevoelig zijn voor begrazing dan goede kansen om zich te verjongen. De laatste jaren is de ponyprijs bijzonder laag (5 Engelse Pond per pony). De pony's worden als het ware opgeslagen in het gebied waardoor de graasdruk enorm is opgelopen (3990 stuks).

Behalve vee lopen er ook veel wilde grote grazers. Er komen hoofdzakelijk damherten (1300 stuks) voor maar ook edelherten (110 stuks), sikaherten (100 stuks), reeën (300 stuks) en een onbekend aantal muntjaks.

Het begraasde deel van de New Forest is 18.000 hectare, wat een graasdruk van 1 beest per 0,5 hectare ofwel 0,41 GVE per hectare (Groot Vee Eenheid) betekent. Een koe of paard, pony is 1 GVE een ree 0,11 GVE, edelhert 0,33 GVE, damhert 0,25 GVE. Het vee bevindt zich hoofdzakelijk nabij de dorpen en op de graslanden bij de beken, die het meest voedselrijk zijn. Door de hoge graasdruk blijft het gras kort, waardoor de eiwitten en vetten geconcentreerd aanwezig zijn. Elke hap kent daarmee een enorm hoge voedingswaarde in vergelijking met het hoge gras dat in de meeste Nederlandse natuurterreinen staat.

Landschap

Het landschap in de New Forest is karakteristiek voor het esdorpenlandschap. Rondom de brink (green) in de dorpen vind je restanten van akkers, die zijn veranderd in moestuin of weiland. Daaromheen liggen de schraalgraslanden die overgaan in het heidelandschap met op de rijkere delen bos. De laagste delen kennen met elzen begroeide beekdalen. Hieronder staan de kenmerken per ecotoop beschreven.

Schraalgraslanden

Dichtbij de dorpen en nabij de oude vliegvelden uit de tweede wereldoorlog zijn schraalgraslanden aanwezig. Deze gronden zijn tijdens de oorlog in cultuur gebracht t.b.v. de voedselvoorziening. Na de oorlog werden deze overbodig, maar dit type graslanden zijn nog steeds voedselrijker in vergelijking met de andere open gebieden. Vandaar dat deze graslanden nog steeds hoge dichtheden aan grazers bevatten. Ze zijn zeer divers aan plantensoorten. Voorheen waren in de meest natte graslanden pijpestrootjehorsten aanwezig en was de graasdruk beperkt vanwege het natte/venige karakter. Door de aanleg van sloten zijn deze horsten ingeteerd en door de verbeterde toegankelijkheid voor vee afgegrast tot kleine bultjes (oude wortelhopen). Hierop staan heischrale soorten zoals

Oligotrofe beek in het hoogveen.
Foto: Harm Smeenge.

heidekartelblad, Spaanse ruiter, tandjesgras en gevlekte orchis. De gele weidemier die van oorsprong niet in deze natte graslanden voorkomt, faciliteert op deze bultjes. Tussen deze bultjes zie je natte vegetaties met soorten als zilverschoon, waternavel en veenmos. Door het uitblijven van mechanisatie zijn er gradiënten op microschaal aanwezig. Op de meest vochtige plekken waar het water stagneert, gaan de schraalgraslanden over in natte heide en hoogveen.

Heide en hoogveen

Opvallend is de hoge dichtheid aan gaspeldoorn in de heide. Deze is zo dominant dat zonder het 1 keer per 5 jaar afbranden van de heide, deze zal veranderen in een gaspeldoornveld en uiteindelijk in bos. Men brandt gemiddeld 4 hectare per keer op speciaal geselecteerde gebieden. Doordat het gebied rijk aan herpetofauna (amfibieën en reptielen) is, vindt er snel herkolonisatie plaats en wordt branden dan ook niet als een negatieve beheersmaatregel gezien. Door het brandbeheer is de heide vrij uniform te noemen, met als be-

langrijkste structuurvormer de vele solitaire gaspeldoorns. De boeren uit de omgeving die volgens de wet graasrechten hebben, kiezen er veelal voor om te branden op plaatsen waar gaspeldoorns hun graasgrond bedreigen. Dit branden gebeurt wel in overleg met organisaties zoals de Forestry Commission en English Nature. Men bekijkt van tevoren of er zeldzame soorten voorkomen en past zonodig het brandbeheer aan.

Het hoogveen komt voor in smeltwaterdalen uit de ijstijd en kent geen beheer. Hier komen zeldzame planten voor, waaronder de veenmosorchis, vetblad, teer

guichelheil, beenbreek, gevlekte orchis en de veenorchtis. Gradiënten van oude bossen naar gageelstruwelen en tenslotte de eutrofe beekdalen zijn kenmerkend voor de New Forest. De gageelstruwelen zijn aan te treffen op de rheotrofe profielen. Hier is korte kwel aan te treffen die vrij zuur, maar rijk aan ijzer is. Direct naast deze gageelstruwelen staat het elzenbroekbos, dat vanwege de hoge kweldruk veelal ontoegankelijk is voor mensen en vee.

Beekdalen met elzenbossen en kwelders

In vrijwel elk beekdal komen zowel moerasvegetaties als bossen voor. Deze laatste variëren van vochtig tot zeer nat. De bostypen die hierbij horen zijn elzen-vogelkersbos, essen-elzenbos en gewoon elzenbroekbos. Net als in het oerbos van Bialowieza in Polen kiemen veel jonge bomen op omgevallen bomen. Goudveil, gevlekte aronskelk, wilde hyacint en muisdoorn zijn kenmerkende soorten binnen deze beekdalen. Opmerkelijk is hier de open verbinding met zee, waardoor er complexe vegetatiegradiënten zijn ontstaan. Het zoute water in

Mega-gradiënt van droog/zoet naar nat/zout. Foto: Harm Smeenge.

de Beaulieu River trekt ongeveer 8 kilometer landinwaarts en kent haaks op de rivier de volgende gradiënt:

eiken-beukenbos → biezen/grasgors → zilte kwelder met o.a. melkkruid, zeewegbree en schorrenzoutgras → zoute kwelder met o.a. lamsoor, zoutmelde en zeekraal → kaal slik.

Bos en struweel

De meeste bossen in de New Forest behoren tot het beuken-eikenbos en zijn zeer oud. Ze bestaan al sinds de ijstijd en zijn al lang aan antropogene invloeden blootgesteld. Dit heeft te maken met de oeroude rechten die de lokale bevolking bezit maar ook met de invloed van de scheepsbouw tijdens de middeleeuwen. Alle oude bossen zijn t.b.v. de scheepsbouw aangeplant. Scheepsbouwers selecteerden individuele bomen en deze werden uitgekapt. Natuurlijke verjonging was vanwege de graasdruk niet mogelijk, vandaar de aanplant. Toch verjongt het bos in de doornachtige struwelen van de zomen. Onder de huidige graasdruk neemt het bosareaal toe met 2 hectare per jaar. Dit zijn in eerste instantie meidoorn en sleedoorn, die uiteindelijk wor-

den weggeconcurrerd door o.a. eik en berk. In voedselschaarse jaren worden zelfs deze doornachtige struwelen aangevreten, zodat alleen een spil resteert. Het vee is dan gedwongen de scherpe doornen te eten om te overleven. Toch is een groot aantal boomsoorten in staat om zich te verjongen. Maar liefst 19 soorten zijn aan te treffen binnen deze zomen. Deze zijn dus niet aangeplant maar natuurlijk ontstaan. Helaas proberen de boeren de bosaanwas tegen te houden door struwelen uit te kappen. Zij willen de oppervlakte grasgrond, zoals die voorheen was, behouden en verstoren daarmee het natuurlijke proces. De natuurlijke aanwas van 2 ha bos per jaar is inclusief dit frequent kappen van doornstruwelen.

Het bos Denny wood (zie foto) is totaal ingestort vanwege zijn hoge leeftijd. Door de hoge graasdruk vindt er geen verjonging in het bos plaats. Omdat de boeren tot op heden dood hout uit het bos halen, zijn beschermende kooien (over elkaar gevallen dood hout) afwezig en kan het wild en vee overal bij. Zelfs complete bomen worden doorgezaagd omdat de pony's meerde-

re malen vast kwamen te zitten in de vorken in de kroon. Dit geeft al aan hoe een dode boom verjonging kan beschermen. Het afvoeren van dood hout heeft in Denny wood geleid tot een kaalgevreten parkachtig gazonbos. Zonder het verwijderen van dood hout zouden mei- en sleedoorns grote delen van het gebied hoogstwaarschijnlijk binnen enkele jaren koloniseren. Door successie in de doornstruwelen zou het aandeel bos op den duur veel groter worden. Grazige vegetaties zouden in het algemeen een veel kleinschaliger karakter hebben, met name op plaatsen waar individuele bomen omvallen. Open grazige gebieden met een grotere oppervlakte zouden alleen tijdelijk na catastrofes zoals brand of extreme windworp zijn voorgekomen.

Rijkere bossen zoals het eiken-lindebos Matley wood liggen het verst verwijderd van de bewoningskernen. Hierdoor werd er relatief weinig hout en strooisel voor de akkers verzameld. Bossen dichterbij dorpen gelegen, zijn door het veelvuldig gebruik zo verschaald, dat het bostype er is gedegradeerd van een eiken-lindebos naar een beuken-eikenbos tot zelfs een eiken-berkenbos.

Mate van natuurlijkheid/ bruikbaarheid als referentie

Uit het voorgaande blijkt dat de commoners een grote invloed hebben op de natuurlijke processen in het gebied. Door het ontbreken van een archief of beheersevaluatie is het echter moeilijk om een precies beeld te krijgen van deze invloed. Geen enkele activiteit van de commoners wordt op schrift gesteld. Dit

*Denny Wood: een van dood hout beroofd bos zonder regeneratie.
Foto: Harm Smeenge*

Net als in de middeleeuwen zoeken varkens hier naar mast. Foto: Harm Smeenge

gold tot voor kort zelfs voor de Forestry Commission, die het beheer in dit gebied coördineert.

Gezien de rol van de commoners past dit gebied niet binnen de referentie voor het "nagenoeg natuurlijke landschap" en evenmin voor het "begeleid-natuurlijke landschap". Wel heeft dit gebied een hoge referentie voor het "half natuurlijke landschap", dat in het middeleeuwse markesysteem past. Dit hebben we in Nederland op de pleistocene zandgronden gekend. Hier konden gerechtigden ook gebruik maken van woeste gronden om hun vee te laten grazen. De z.g.n. markebossen in Drenthe zijn relicten die grote overeenkomsten hebben met de oude bossen in de New Forest. De grindrijke heidegebieden en schraalgraslanden

bieden een goede referentie voor gebieden op de stuwwallen in Nederland, zoals de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug. De grote biodiversiteit die niet alleen het

gevolg is van begrazing, maar ook van andere natuurlijke oorzaken maken dit gebied in alle opzichten interessant als streefbeeld voor Nederland.